

บทที่ 1

บทนำ

มูลนิธิโครงการหลวงได้เริ่มดำเนินการวิจัยเพื่อทดลองการปลูกพืชที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่สูงของประเทศไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบนพื้นที่สูง ลดการปลูกฝิ่น และฟื้นฟูรักษาป่าต้นน้ำลำธารให้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ การปลูกพืชผัก เป็นส่วนหนึ่งของผลงานวิจัยที่นำไปสู่การพัฒนาอาชีพของชุมชนบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะพืชผักเมืองหนาว เนื่องจากผักเป็นพืชที่มีระยะเวลาปลูกสั้น สามารถนำไปเป็นอาหารสำหรับบริโภคและจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ในปี พ.ศ. 2524 โครงการหลวงจึงได้เริ่มส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชผักเขตหนาว เพื่อทดแทนการปลูกฝิ่น ทำให้มีผู้นิยมปลูกผักเพิ่มขึ้นตามลำดับ โดยได้ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยจนเกิดเป็นคลังแห่งองค์ความรู้ที่เป็นคุณประโยชน์ควบคู่ไปกับการนำองค์ความรู้เหล่านี้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงให้เกิดเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนสอดคล้องตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

มูลนิธิโครงการหลวงได้ส่งเสริมให้เกษตรกรเพาะปลูกภายใต้ระบบมาตรฐานอาหารปลอดภัย ได้แก่ GAP, GLOBAL G.A.P และเกษตรอินทรีย์ จนได้รับการรับรองมาตรฐานพืชอินทรีย์จากกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2545 จนถึงปัจจุบัน โดยในปี พ.ศ. 2556 มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 571 คน สามารถปลูกผักอินทรีย์ 39 ชนิด ปริมาณ 1,067.62 ตัน คิดเป็นมูลค่าที่เกษตรกรได้รับ 28.10 ล้านบาท (มูลนิธิโครงการหลวง, 2556) สำหรับการทดสอบเทคโนโลยีของโครงการหลวงในการปลูกพืชผัก ในพื้นที่ขยายผลโครงการหลวงในแต่ละแห่ง ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 ถึงปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นในการนำองค์ความรู้ด้านการผลิตผักแบบครบวงจรของโครงการหลวงไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวงแต่ละแห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทุรกันดารและเข้าถึงยาก เกษตรกรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ประกอบอาชีพโดยขาดฐานความรู้ที่เหมาะสมในการผลิต ทำให้ผลผลิตต่ำ มีต้นทุนการผลิตสูง และมีความเสี่ยงจากการใช้สารเคมีไม่เหมาะสม ดังนั้นการนำองค์ความรู้ด้านการผลิตพืชผักแบบครบวงจรของโครงการหลวงไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวงแต่ละแห่ง จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างอาชีพและเป็นทางเลือกในการทำการเกษตรให้กับเกษตรกรบนพื้นที่สูงอื่นๆ โดยอยู่บนพื้นฐานองค์ความรู้ของโครงการหลวงและกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ในพื้นที่โครงการขยายผลฯ ตั้งแต่ การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนงานทดสอบเพื่อแก้ไขปัญหา การทดสอบเทคโนโลยี การเก็บข้อมูล และสรุปผลการทดสอบร่วมกัน โดยมุ่งหวังให้การปลูกผักบนพื้นที่สูงสามารถลดรายจ่าย สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร และเป็นทางเลือกในการทำการเกษตรบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนต่อไป

ปัจจุบันในปี พ.ศ. 2557 ได้เพิ่มการศึกษาช่องทางการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร โดยในปัจจุบันมีอยู่ 3 ช่องทางหลัก คือ การจำหน่ายภายในชุมชนและ/หรือการจำหน่ายให้กับพ่อค้าภายในชุมชน การจำหน่ายให้กับศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่อยู่ใกล้เคียง และการจำหน่ายให้กับพ่อค้าหรือบริษัทภายนอกชุมชน ในขณะเดียวกันการจัดการด้านการตลาดในชุมชนยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ได้แก่ (1) ปริมาณและคุณภาพไม่ตรงกับความต้องการตลาด (2) ปริมาณผลผลิตไม่สม่ำเสมอ ส่งผลต่อต้นทุนการจัดการและการขนส่ง และ (3) ระบบการควบคุมคุณภาพผลผลิตยังไม่มี

พอ ดังนั้นเกษตรกร/ชุมชนจำเป็นต้องมีการพัฒนาวิธีการผลิตให้ดีขึ้นเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและมีปริมาณสอดคล้องกับความต้องการของตลาด พร้อมทั้งมีการจัดการด้านการตลาดที่เหมาะสมที่สามารถจะรองรับผลผลิตที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นโจทย์ในการวิจัย คือ จะทำอย่างไรให้เกษตรกรสามารถปลูกพืชผักได้ปริมาณและคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาด รวมทั้งมีความคุ้มค่าและใช้สารเคมีอย่างถูกต้องและเหมาะสม การนำองค์ความรู้ด้านการผลิตพืชผักแบบครบวงจรของโครงการหลวงไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวงแต่ละแห่งจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างอาชีพและเป็นทางเลือกในการทำการเกษตรให้กับเกษตรกรบนพื้นที่สูงอื่นๆ โดยอยู่บนพื้นฐานองค์ความรู้ของโครงการหลวงและกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ในพื้นที่โครงการขยายผลฯ ตั้งแต่ การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนการผลิตและการตลาด การผลิต การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การรวบรวมผลผลิต และการจัดการผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว รวมถึงการจำหน่ายผลผลิต

สำหรับการปลูกพริกกะเหรี่ยงของเกษตรกรในปัจจุบันมีการปลูกพริกกะเหรี่ยงพร้อมกับการปลูกข้าว ทำให้ไม่สามารถจัดการผลผลิตในแปลงปลูกได้ รวมทั้งไม่สามารถคำนวณปริมาณผลผลิตต่อพื้นที่ได้ ทั้งที่ตลาดมีความต้องการผลผลิตในปริมาณที่แน่นอน โดยตลาดต้องการผลผลิตพริกอบแห้งที่มีคุณภาพดี สีสวย ไม่มีการปนเปื้อนของหนอนผีเสื้อข้าวเปลือก ปัจจุบันเกษตรกรใช้สารสกัดวานิลลาแช่พริกกะเหรี่ยงก่อนนำไปตาก ซึ่งสารสกัดวานิลลายังมีราคาค่อนข้างสูง และวัตถุดิบหายาก นอกจากนี้ในการทำพริกกะเหรี่ยงแห้งเกษตรกรใช้เครื่องอบพลังงานแสงอาทิตย์ ซึ่งปัจจุบันไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ และมีราคาค่อนข้างสูง ประกอบกับในพื้นที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ ทำให้เกษตรกรต้องนำพริกกะเหรี่ยงที่แช่สารสกัดวานิลลาลงไปตากบนหลังคาบ้าน ทำให้เกิดการปนเปื้อนของแมลงและฝุ่นอีกครั้งก่อนนำไปบรรจุในบรรจุภัณฑ์ ดังนั้นหากเกษตรกรมีวิธีการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวพริกกะเหรี่ยงที่ดี และมีที่ตากพริกกะเหรี่ยงที่มีประสิทธิภาพ ต้นทุนต่ำ และสามารถตากพริกกะเหรี่ยงได้เพียงพอ ก็จะส่งผลให้ผลผลิตพริกกะเหรี่ยงมีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของตลาดได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทดสอบเทคโนโลยีโครงการหลวงในการผลิตและการตลาดของพืชผักที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและภูมิสังคมของพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง
2. เพื่อปรับปรุงวิธีการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว และการแปรรูปพริกกะเหรี่ยง